Sejm czteroletni

Mowy ustawy i pisma

zawarte w T. II. 1790–1791.

r. 1790.

1.) Albertrandi J. X. Uwagi nad wolnością drukowania 1. s. d.

2.) Chomiński Jan 2. 21/X.

3.) Co na tym sejmie koniecznie ustanowić potrzeba 3. s. d.

4.) Dekiert Jan: List do Małachowskiego, marszałka 4. 3/X

5.) Glave Karol: Projekt banku narodowego 5. 8/XII.

6.) Kaspary Jan: 6. 7/II, ~~ca~~

7.) Kościałkowski Tadeusz 7. 16/VIII.

8.) Krasiński Adam 8. 17/IX.

9.) Leszczyński 9. 10/VI. 1790.

10.) Lipiński Józef 10. 17/XI.

11.) Małachowski Stan. 11. 20/X. 12. 24/IX. 13. 16/XI.

12.) Moszyński Franc. 14. s. d.

13.) Ostrzeżenie o fałszywem doniesieniu pod hasłem włościan starostwa Wielońskiego. 15. 23/III.

14.) Piniński Wojciech: Projekt względem starostw. 16. s. d.

15.) Plenipotenci miast polskich. 17. s. d.

16.) Projekt o miejscu dla sejmów 18. s. d.

17.) " : Urządzenie fabryk 19. s. d.

18.) Prośba miasta Lublina 20. s. d.

19.) Prośba od officyalistów skarbu koron. 21. s. d.

20.) " miast koron. i W. Ks. Lit. 22. s. d.

21.) Rozrządzenie zsypki zbożowej w Koronie i W. Ks. L. 23. s. d.

22.) Rzewuski Seweryn: Protestacya przeciw sukc. Tronu. 24. 25/IX.

23.) ~~A~~ Rzewuski Józef: Manifest przeciw sukc. Tronu 25. 11/X.

24.) Skałański Francisz. Skarga. 26. 25/XI.

25.) Sokołowski Serafin 27. 10/VI.

26.) Sołtyk Stanisław: 28. 31/X.

27.) Stadnicki Franc. 29. 22/X.
28.) Stanisław August 30. 14/IX. 30a 15/III.
29.) Suplika miasta Kowala 31. 30/V.
30.) Świętosławski Wojciech 32. 15/VII.; 33 10/VIII.
31.) Taszycki Gabryel 34. 16/XI.
32.) Trzciński: Projekt względem starostw 35. s. d.
33.) Uniwersał skonf. stanów 36. s. d.
34.) Użalenie na wojewodę Żabę. 37. s. d.
35.) Zalecenie kommissyi skarbu Koron. 38. 25/XII.

R. 1791

36.) Breza Stanisł.: 39. 4/I.
37.) Chołoniewski Ksawery: Reforma żydów 40. s. d.
38.) Czacki Michał: 41. 7/XI.
39.) Czarnołęzki Adam 42. 27/X.
40.) Głos obywatela do stanów 43. s. d.
41.) Gorzeński August: 44. 14/II.; 45. 17/V.
42.) Heyking Henryk. K. 46. 17/II.
43.) Karp M. F. 47. 24/I.
44.) Ledóchowski Ant. 48. 14/II.
45.) Lezeński Marcin 49. 14/IV.
46.) Małachowski Stan. Uniwersał 50. 7/V.
47.) Matuszewicz Tad. 51. 5/V.
48.) Męciszewski Kasper 52. 12/VIII.
49.) Poniatowski Michał 53. 28/X. 54. 5/XII. 55. 5/XII [odm. ed.]
50.) Prawo pod tyt: Miasta nasze król. wolne 56. 18/IV.
51.) Rozgraniczenie dóbr w Provinc. Koron. 57. 5/XII.
52.) Skorkowski Albin. Kazim. 58. 9/V.
53.) Sołtyk Stanisław 59. 27/X.
54.) Urządzenie wieczyste królewszczyzn. 60. s. d.
" " " 61. 19/XII.
55.) Trębicki Ant.: Projekt: Miasta nasze król. 62 s. d.
" " " " " " 63. s. d.

56.) Trębicki Ant: Projekt Miasta nasze Krol. 64. s.d. [odm. ed.]
57.) Uwiadomienie o corocznem deficit skarbu koron. 65. 28/X.
58.) Woycicki Jan 66. 6/VIII.
59.) Wolff de Ludinghau Jerzy 67. 17/II.
60.) Zajączek 68. 1/II.
61.) Załuski 69. s.d.
62.) Zasady do projektu o miastach 70. 14/IV.
63.) Zboiński Jan. 71. 6/IV.; 72. 14/IV.

56

NAYIASNIEYSZY KROLU

PANIE MOY MIŁOSCIWY

PRZESWIETNE RZECZYPOSPOLITEY SKONFEDEROWANE STANY!

BAnk ktorego tu daię osnowę, niema bydź ustanowionym, na pożytek Zwierzchności Rządowey, gdyż Bank takowego gatunku, nie nabywa nigdy stałego kredytu za granicą. Moc bowiem i władza Rządu nad Bankiem, nie maiąc żadnego oporu; pożytki Rządowe są zawsze iakoby w nieustannym przeciwieństwie z kredytem Banku.

Ten ktory *Nayiasnieyszym Stanom* wystawiam, nie będzie utwarzać papierowey monety bez reprezentacyi, czyli bez istotnego znaczenia: *Law* ktorego proiekta i urządzenia, warte były lepszego skutku nad ten ktory sprawiły; utworzył był papiery, ktore przynaymniey oznaczały zysk, maiący pochodzić z pewnego przedsięwzięcia.

Papier zaś bankowy, ktory *N. Stanom* proponowano, w niektorych proiektach, żadney niema mieć reprezentacyi; i byłby tylko pieniądzem przymusu, takim, iakim były, skorzanne i blaszane pieniądze, u niektorych Narodow w czasach ucisku powszechnego.

W Polszcze, byłoby to długiem, ktoryby Zwierzchność rządowa nieroztropnie, bez potrzeby, bez zamiaru i użytku, a z naywiększym niebespieczeństwem zaciągnęła.

Otworzcie tylko raz *Nayiaśnieysze Stany*, drogę do utworzenia papieru bez reprezentacyi istotney wartości; daycie tego przykład Potomności, a wnet ściągniecie na siebie naganę żeście otworzyli w Oyczyznie zrzodło nieszczęścia ktore układ *Lawa* niegdyś ściągnął na Francyą.

Ci, ktorzy Seymowi tak światłemu podali proiekta Bankowe, posuneli się daley, a niżeli kiedy Despotyzm, albo Fisk nayabsolutnieyszych Rządcow mogł pod iakimkolwiek posunąć się pozorem.

Nigdy bowiem ci samowładzcy nieprzedawali swym poddanym papieru od trzydziestu złotych, za złotych trzydzieści i ieden.

Ci wynalazcy Banku, chcą nietylko wprowadzić, papier żadney nieznaiący wartości, nietylko chcą mu dać bieg przymuszony, i niewolić obywatela do płacenia podatkow sposobem mnostwu pieniactw podległym, to iest: papierem, ktoregoby mu przyszło nabywać z ciężkością i szkodą; ale chcą nawet temu papierowi wymuszone dać *agio*. Chcą oni ten srzodek wystawić na pomnożenie co moment podatkow publicznych. „ *Gdy-*

)1(

„ *by,* (mowią) *Rzeczpospolita widziala się w potrzebie powiększenia*
„ *podatkow, niepotrzeba iey nic więcey iak podwyższyć agio Biletow*
„ *bankowych.*

Jużeśmy za naszych czasow widzieli Jedynowładcow, że wyczerpawszy Skarb publiczny, obarczywszy poddanych, i wszystkie wycieńczywszy sposoby, kazali przerabiać monety znacznie nowe odmieniać i przymuszać swych poddanych do przyimowania trzech złotych za dwanaście. Te marki miały przecież iakiżkolwiek walor, za 12. złotych, niewyciągano więcey iak zło: dwanaście, a przynaymniey warte były zło: 3. gdy zredukowanemi zostały. Lecz te pieniądze ktore *Nayiaśnieyszym* proponuią *Stanom*, będą więcey kosztowały, iak ich istotna iest wartość. Papier dwunastu złotowy, drożey będzie kupowany, iak za zło: dwanaście; a gdy go źle używać będą, gdy następni Prawodawcy osądzą to za rzecz szkodliwą, iaką iest w samey rzeczy, gdy go zredukuią i zakażą, na ten czas on tyle tylko ważyć będzie, co oznaczał, to iest: nic.

Ustanowienie Banku iest nader ważnym interessem dla Narodu.

Uszczęśliwienie Polski zasadza się nayszczegolniey na Rolnictwie; iednakowoż dwie trzecie części nie są uprawione, gdyż dobywanie gruntow potrzebuiąc nakładow nie może znieść nad miarę wywyższoney prowizyi w tym Kraiu. Sama nawet uprawa iuż dobytych gruntow w nikczemnym iest stanie, dla tego iż nadto wielki procent opłacać potrzeba.

Handel wewnętrzny, ktoryby powinien ożywiać rolnictwo iest prawie niczym w Polszcze, ponieważ nie może się uwolnić z pod iarzma lichwy.

Handel nasz zewnętrzny iest zupełnie własnością obcych Narodow: a tak Polska iest hołdowniczką swych Sąsiadow i innych w Europie narodow.

Bank, ktory ia Wam *Nayiaśnieysze Stany* podać się ośmielam ma podlegać władzy prawodawczey, sądowniczey i wykonawczey.

Ma się stać Bankiem krążącym, biletowym i pożyczaiącym.

Kompania złożona z Obywatelow i z Cudzoziemcow bogatych, ieżeli się to *Nayiaśnieyszym* spodoba *Stanom.* ten Bank fundować będzie,

Ta kompania utwarzaiąca ten Bank będzie iego Właścicielką.

Każda Osoba kupiąc Akcye będzie mogła z nich korzystać w pomiar pożytkow Bankowych.

Żądam publicznego zaręczenia Narodu, iako koniecznie potrzebnego dla kredytu Bankowego.

Z powodu tych dwoch punktow, Bank ten będzie się nazywał publicznym i Narodowym.

Końcem uspokoienia powątpiewania i skrupułow, ktoreby mieć mogł Narod w przychyleniu się do zabespieczenia Banku

ktory będzie się wspierał na naymocnieyszych zasadach, tenże Bank złożyć ofiaruie na terminach przyzwoitych, aż do 30. Millionow zło: Polskich do Skarbu Nayiaśnieyszey Rzpltey.

Skarb trzymać będzie pieniądze pod tytułem Pożyczonych poty poki zwierzchność Rządowa Polska iak nayświątobliwiey dotrzymywać będzie Kontraktu, ktory zawrze z właścicielami Banku.

Rozumieć się tu ma, iż Skarb opłacać będzie prowizye od tego pożyczonego Kapitału.

Lecz żeby ta opłata prowizyi nie była ciężarem Rządowi, zostawuię sobie podanie proiektu, względem użycia tych pieniędzy tak użytecznie, ażeby przyniosły więcey skarbowi niż ten płacić będzie od Kapitału tego.

Bank nigdy niema dać cyrkulacyi Papierom, niemaiącym wartości istney czyli fundusze złożonego w iego Kassach; bądź w bryłach złota i srebra, bądź w drogich Kamieniach, bądź w pieniądzach, bądź w iakich innych papierach dobrych.

Celem Banku będzie podzwignienie Rolnictwa, przemysłu, i handlu zewnętrznego i wewnętrznego w Kraiach Rzplitey.

A ponieważ zamiarowi temu nie ograniczona lichwa, i tak wygurowany przeszkadza procent, że go ani Rolnictwo, ani rękodzieła, znieść nie mogą, gdyż wszelki obarcza przemysł, i całą Kraiu wstrzymuie czynność, przeto Bank obowięzuie się zniżyć natychmiast ten procent do sześciu, a w dziesiąciu leciech do pięciu od sta.

Doświadczenie wszędzie okazuie, że prawa nie są dostateczne na ustanowienie pewnego procentu; gdyż lichwa tysiączne wynaydzie sposoby dla uniknienia praw surowości. Prawa Polskie ustanowiły, procent po pięć a w niektorych przypadkach po siedm od sta, lecz ani pierwsze ani drugie niezachowuie się ustanowienie; Przeto aby uskutecznić zniżenie procentu, bez dania iednak powodu do wystawienia się na rygor Rządu, Rzeczpospolita pozwolić raczy każdey osobie, wyiąwszy Bankowi brać po siedm od sta a to przez lat dziesięć rachuiąc od 1. Stycznia Roku 1791. aż do ostatniego Grudnia 1800. Roku.

Nieobawiaycie się *Prześwietne Stany*, takowego ustanowić prawa; wsparte one iest zdaniem iak naypoważnieyszych Pisarzow politycznych. Bank snadniey potrafi wstrzymać lichwę, niż wszelkie fiskalności ustawy, gdyż w tymże przeciągu sześć tylko od sta brać upoważnionym będzie.

Od pierwszego Stycznia 1801. taxa legalna procentu będzie po sześć, a bankowa po pięć od sta.

Bank obowiązuie się — Raczcie *Nayiaśnieysze Stany* swą zastanowić uwagę do obiektu tego wcale nowego w Europie, iest on nayprzednieyszym punktem Proiektu, ktory mam honor pod oczy *Prześwietnych* przełożyć *Stanow* — Bank obowiązuie się pożyczać właścicielom Dobr nie ruchomych, na hipotekę pierwszey trzeciey części tychże Dobr, po dwa od sta.

)2(

Ci ktorzyby niepotrzebowali tey operacyi, na zaſpokoienie intereſſow ſwoich, będą mogli iey użyć, na pomnożenie intraty z teyże ⅓ części dobr ſwoich 4. — 5. od 100.

Ten ktoryby od kapitału zaciągnionego w Banku, chciał przez lat dwadzieścia płacić po ośm od 100. iuż po tych 20. leciech kapitału nie zapłaci, i ten mu umorzonym zoſtanie.

Bank nie powinien bydź uciążliwym Bankierom tu będącym; zoſtawi im doſyć ieſzcze intereſſow do działania, owſzem im dopomoże w czynnościach ich podług ſłuſzności.

Weźmie na ſiebie obowiązek uſtanowić Kantor generalny w Warſzawie a ſzczegolne we wſzyſtkich Miaſtach znaczniejſzych w Koronie i Litwie; maiących handel znakomitſzy.

Podeymuie ſię pożyczać, lub poſtarać ſię o pożyczenie Summ, dla Rządu każdego czaſu, gdy ich potrzebować będzie, i ſłużyć mu w każdym razie z naywiękſzą wiernością i prędkością,

Będzie iego powinnością i inne ieſzcze pełnić obowiązki ściągaiace ſię do dobra publicznego,

Używać będzie dla tych powinności rożnych praw i przywileiow; ktore wyſzczegolnię w proiekcie całkowitym ktory będę honor miał podać.

Bank zaſzczyconym będzie nayſilnieyſzą protekcyą Rządową; ktora mu iak nayprędſzą obmyśli ſprawiedliwość.

Tym końcem Rzeczpoſpolita przed uſtanowieniem Banku tego utworzyć zechce prawa zapewniaiące kredyt, bez ktorych ani kredyt powſzechny ani prywatny utrzymać ſię niepotrafi. Waruię ſobie oddanie proiektu ſtoſſownego do uſtanowienia onych.

Ofiaruię ſię imieniom Towarzyſtwa utwarzaiącego ten Bank zawrzeć z Nayiaśnieyſzą Rzecząpoſpolitą, umowę względem uſtanowienia rzeczonego Banku.

Ten kontrakt wymagać będzie przeciąg czaſu czterdzieſtoletniego.

Tenże kontrakt zawierać będzie wſzelkie obowiązki i prawa Banku.

Jeżeli te propozycye ściągną uwagę *Nayiaśnieyſzych Stanow*; poważam ſię ich upraſzać o wyznaczenie Deputacyi dla roztrząśnienia onych, lecz *Prześwietne Stany* nadto ſą ſprawiedliwe aby po mnie wymagać mogły, iżbym wchodził w konferencye z temi oſobami, ktore także wydały planty Banku, rożne od moiey

w Warſzawie dnia 8. Grudnia 1790.

KAROL GLAVE.

Ponieważ krotkość czaſu nie pozwoliła tłumaczenie to robić dokładniey, przeto za dwie Niedziel wyidzie drugie przez Męża uczonego robione.

1
3
8
17
23
25
30
40
41
47
53
59
60
63